

מבקר המדינה | דוח על הביקורת בשלטון המקומי |
התשפ"ה-2025

המרחב הציבורי

התמודדות הרשויות המקומיות עם חזירי בר ותנים בתחום שיפוטן

התמודדות הרשויות המקומיות עם חזירי בר ותנים בתחום שיפוטן

רקע

מינים מסוימים של חיות בר, ובהם חזירי בר ותנים, הוגדרו בישראל כמינים מתפרצים - מינים מקומיים שמצליחים להתרבות ולהרחיב את תפוצתם במידה החורגת בהרבה מכושר הנשיאה הטבעית של סביבתם. תופעה זו נפוצה בערים רבות בישראל ובעולם, והיא הולכת ומתרחבת במהלך ארבעת העשורים האחרונים. התפרצות חזירי בר ותנים לשטחים העירוניים והחקלאיים העלתה את שכיחות המפגשים שלהם עם תושבי הרשויות המקומיות, המוטרדים ממפגשים אלו ומהנזקים הנלווים להם, כגון פגיעה בגידולים חקלאיים, פגיעות בגוף וברכוש, פיזור פסולת ונבירה בפחים, נזקים לגינות ציבוריות ופרטיות ופגיעה בתחושת הביטחון של התושבים וברווחתם.

תופעה זו של התפרצות מינים לשטחים עירוניים טעונה טיפול הן ברמת המדינה, בין היתר על ידי רשות הטבע והגנים (רט"ג), והן ברמת הרשויות המקומיות, המטפלות בנושא זה מכוח אחריותן לפי פקודת העיריות [נוסח חדש] לשמור על ביטחון תושביהן ועל בריאותם ולמנוע מטרדים שעלולים לגרום נזקים לסביבה ולאדם. הטיפול בחזירי הבר ובתנים מתבצע בהתאם לחוק גנים לאומיים, שמורות טבע, אתרים לאומיים ואתרי הנצחה, התשנ"ח-1998 (חוק גנים לאומיים), וכן בהתאם לחוק להגנת חיית הבר, התשט"ו-1955 (החוק להגנת חיית הבר).

נתוני מפתח

1.5 מיליארד דולר בשנה	19 - 568 ש"ח לתושב	1.3 מיליון ש"ח	385 - 24,620
הערכה של הנזקים שגורמים חזירי בר לגידולים חקלאיים ולסביבה בארה"ב	הוצאות הרשויות שנבדקו על הטיפול בחזירי בר ובתנים בתחום שיפוטן בשנים 2019 - 2024: עיריית חיפה - 44 ש"ח לתושב; עיריית ירושלים - 204 ש"ח לתושב; עיריית נשר - 568 ש"ח לתושב; המועצה המקומית קריית טבעון - 19 ש"ח לתושב	הסכום ששילמה עיריית חיפה בגין דרישות ותביעות משפטיות שהוגשו לה בעניינם של נזקי רכוש ונזקי גוף שנגרמו מחזירי בר מינואר 2017 עד מאי 2024	מספר פניות התושבים למוקד העירוני ברשויות שנבדקו בנושא חזירי בר בשנים 2019 - 2024: עיריית חיפה - 24,620 פניות; עיריית ירושלים - 1,477 פניות ² ; עיריית נשר - 385 פניות; המועצה המקומית קריית טבעון - 658 פניות
	134 - 865	41,838	66,905
	מספר חזירי הבר שדוללו על ידי ציידים ופקחי רט"ג ברשויות שנבדקו בחודשים ינואר 2020 - נובמבר 2024. הרשויות שנבדקו: עיריית חיפה - 865; עיריית ירושלים - 134; עיריית נשר - 148; והמועצה המקומית קריית טבעון - 416	מספר התנים שדוללו ברחבי הארץ באמצעות ירי על ידי ציידים ופקחי רט"ג בחודשים ינואר 2020 - נובמבר 2024	מספר חזירי הבר שדוללו בכל רחבי הארץ באמצעות ירי על ידי ציידים ופקחי רט"ג בחודשים ינואר 2020 - נובמבר 2024

1 בעיריית חיפה ובמועצה המקומית קריית טבעון הנתונים מעודכנים ליוני 2024; בעיריית ירושלים הנתונים מעודכנים לספטמבר 2024; ובעיריית נשר הנתונים מעודכנים לאוקטובר 2024.

2 בעיריית ירושלים מספר הפניות כולל גם פניות בנושא תנים.

פעולות הביקורת

משרד מבקר המדינה בדק בחודשים יולי עד דצמבר 2024 היבטים שונים בהתמודדות של רשויות מקומיות עם חירי בר ותנאים בתחום שיפוטן בשנים 2019 - 2024. הבדיקה נעשתה בארבע רשויות מקומיות: בשלוש עיריות - **חיפה, ירושלים ונשר**; ובמועצה המקומית **קריית טבעון** (הרשויות שנבדקו). בדיקות השלמה נעשו ברט"ג, במשרד להגנת הסביבה ובמשטרת ישראל. בין היתר נבדקו הנושאים האלה: הגורמים האחראים לטיפול במינים מתפרצים בישראל, ובהם חירי בר ותנאים; מדיניות רט"ג לגבי ויסות אוכלוסיות של מינים מתפרצים; היקף תפוצתם של חירי הבר והתנאים ברשויות שנבדקו; ופעולות הרשויות שנבדקו לטיפול בחירי הבר ובתנאים.

תמונת המצב העולה מן הביקורת

חירי בר ותנאים בארץ ובעולם - תופעת המינים המתפרצים הולכת ומתרחבת ברחבי העולם, הן בשטחים חקלאיים והן בערים. מינים אלו, ובהם חירי הבר והתנאים, גורמים לנזקים בשטחים המיושבים, בין שמדובר בנזקים כלכליים עקב פגיעה בגידולים חקלאיים, נזקים לגינות ציבוריות ופרטיות, נבירה בפחים ופיזור פסולת, ובין שמדובר בנזקים הנגרמים לגוף ולרכוש בשטחים העירוניים. נוסף על כך, בשל החיכוך ההולך וגובר בין בני האדם לבין אותם מינים נשקפת סכנה להעברת מחלות ממינים אלו לבני האדם ולחיות המשק והבית.

הגורמים האחראים לטיפול במינים מתפרצים בישראל - עלה כי נכון למועד סיום הביקורת אין גורם מדינתי שאמון על הטיפול במינים מתפרצים ברשויות המקומיות, מנחה אותן ומפקח על פעילותן. רט"ג כגורם המקצועי אחראית להגנת חיות הבר אולם אין לה אחריות מפורשת בדין לטפל במינים מתפרצים בתחומי שיפוטן של הרשויות המקומיות מעבר למתן היתרי ציד; והמשרד להגנת הסביבה, אף שהוא הממונה על ביצוע הוראות החוק להגנת חיות הבר וחוק גנים לאומיים, כלל אינו סבור שנושא הביקורת של דוח זה, דהיינו הטיפול בחירי בר ובתנאים בתחום שיפוטן של הרשויות המקומיות, רלוונטי לו. במצב האמור נדרשות הרשויות המקומיות לטפל בתופעה בתחום שיפוטן ולבצע פעולות מגוונות לטיפול בתופעת המינים המתפרצים בישראל, ובהן: סניטציה, גידור, הסברה, אכיפה ודילול אוכלוסייתם של המינים המתפרצים באמצעות ירי או באמצעות לכידה והמתה.

מדיניות רשות הטבע והגנים לוויסות אוכלוסיות של מינים מתפרצים - במדיניות רט"ג שנקבעה באוקטובר 2016 צוין כי ככלל, רט"ג לא תפעל בעצמה בתוך שטחים עירוניים. כאשר תקבל רט"ג מרשות מקומית דיווח על מזק מחיות בר, היא תבחן בשיתוף עם הרשות המקומית את האמצעים השונים להפחתת הנזק. אם יעלה הצורך בדילול חיות בר, תיתן רט"ג היתרים לכך בהתאם לחוק ובהתאם למדיניותה לטיפול בחיות בר בערים.

כמו כן נקבע במדיניות רט"ג כי ויסות אוכלוסיות בעלי החיים יבוצע רק לאחר שמוצו האפשרויות האחרות לטיפול בבעיה. הפעולה תתבצע אך ורק על פי היתר מרט"ג, וזאת בהתחשב במין בעלי החיים, במקום הימצאם המדויק של בעלי החיים, בתקופה, בשיטות הוויסות ובמספר בעלי החיים באזור. אומנם מדיניות רט"ג בנושא ויסות אוכלוסיות של מינים מתפרצים פורסמה במרשתת (אינטרנט) ביוני 2018, אולם מדיניותה לגבי הטיפול בחיות בר בערים לא פורסמה ולא הובאה לידיעת ראשי הרשויות או לידיעת הגורמים המקצועיים ברשויות המטפלים בנושא חיות הבר.

תיקון החוק להגנת חיות הבר - אף שבתזכיר החוק להגנת חיות הבר משנת 2020 הוצע להסדיר בחוק את העברת הסמכויות לעניין זה לידי השר להגנת הסביבה, נכון למועד סיום הביקורת המשרד להגנת הסביבה עדיין לא קידם את תיקון החוק כמוצע בתזכיר. במצב דברים זה, סמכויות המשרד להגנת הסביבה, שהועברו לו במסגרת החלטת הממשלה מנובמבר 1995, אינן מעוגנות בחוק עצמו, וגם סוגיית מתן היתרי ציד בתחום 500 מטר מיישוב על ידי רט"ג אינה ברורה וחד-משמעית ונשענת על פרשנות לחוק.

תנאים לירי בקרבת יישוב - אף שרט"ג קבעה בנוהל למתן היתרי ציד כי נדרש אישור מפורש מהמשרד לביצוע ירי בקרבת יישוב, וכי על המשרד לקבוע תנאים בנוגע לביצוע הירי בקרבת יישוב, עלה כי רט"ג לא תיאמה זאת עם המשרד ואף לא הביאה זאת לידיעתה; עוד עלה כי מחוזות חוף וירושלים במשרד לא תיעדו את הודעות הציידים בדבר יציאתם לצייד בירי בתחום שיפוטן של הרשויות שנבדקו. היעדר התיעוד עלול לפגוע ביכולתה של המשרד לתחקר אירועים במידת הצורך.

ניטור אוכלוסיות חירי בר ותנים - אף שבמדיניות רט"ג קבעה כי היא תשאף לנטר באופן שוטף אוכלוסיות של מינים מתפרצים ואת נזיקה, עלה כי היא לא פעלה לניטור של אוכלוסיות חירי הבר והתנים ושל נזיקה בתחום שיפוטן של הרשויות שנבדקו.

היקף תופעת חירי הבר והתנים ברשויות שנבדקו - ניתוח פניות הציבור למוקדים העירוניים ברשויות שנבדקו העלה כי בשנים 2019 - 2024 היקף תופעת חירי הבר בחיפה היה גדול פי 29 מאשר בשאר הרשויות שנבדקו (24,620 פניות לעומת ממוצע של 840 בשלוש הרשויות האחרות) זאת בהשוואה למספר התושבים בחיפה שגדול פי 12 ממספר התושבים בנשר ופי 15 ממספר התושבים בקריית טבעון. המיפוי בארבע הרשויות שנבדקו מצביע על כך שתופעת חירי הבר והתנים אינה רק מנת חלקן של השכונות הסמוכות לשטחים מיוערים, וכי מינים מתפרצים אלו כבר חדרו ללב ליבו של המרחב העירוני; מניתוח הפניות בנושא חירי הבר למוקדי עיריית חיפה, נשר והמועצה המקומית קריית טבעון עולה כי תופעת חירי הבר החמירה בתחום שיפוטן של רשויות אלה בשנים 2019 - 2024, ואילו בירושלים תופעת התנים מטרידה את תושבי הרשות יותר מתופעת חירי הבר.

מדיניות הרשויות שנבדקו לטיפול בחירי בר ותנים - על אף ההנחיות המינהליות בדבר גיבוש מדיניות בתחומים שבסמכותה של רשות מינהלית, ואף שבחוק חופש המידע, התשנ"ח-1998, נקבע כי עליה להעמיד לעניין הציבור את הנהלים הכתובים שלפיהם היא פועלת, עלה כי לעיריית ירושלים ונשר ולמועצה המקומית קריית טבעון אין מדיניות כתובה בנושא טיפול במינים מתפרצים בתחום שיפוטן, והן אינן מפרסמות לציבור את פעולותיהן לטיפול בחירי הבר והתנים. בשנים 2021 - 2024 עיריית חיפה פרסמה לציבור

באתר שלה במרשתת את מדיניותה לטיפול בחירי הבר במסגרת דוחות סיכום פעילותה בנושא, בשיתוף רט"ג.

שיתוף פעולה בין הרשויות שנבדקו לרט"ג - אף שרט"ג מעסיקה 14 פקחי נזקי חקלאות ברחבי הארץ, הפועלים בתחום שיפוטן של 15 רשויות מקומיות, ואף שרט"ג מסרה כי אחד מתפקידיו של פקח נזקי חקלאות הוא לפקח על פעולות הרשויות המקומיות, לרט"ג אין נוהל המנחה את פקחי נזקי החקלאות בנוגע לפעולות הפיקוח שעליהם לבצע לגבי פעולות הרשויות המקומיות לטיפול במינים מתפרצים, ובהם חירי בר ותנים, וכן בנוגע לתדירות הפיקוח ולתיעודו. במצב דברים זה לרט"ג חסר מידע לגבי הפעולות שנוקטת כל רשות מקומית שאיתה היא משתפת פעולה בנושא הטיפול במינים מתפרצים, לרבות חירי בר ותנים, הנדרש הן לצורך בקרה על פעולות הרשויות המקומיות בנושא, והן לצורך בחינת אפקטיביות הטיפול ועדכונו.

גידור - אמצעי נוסף להתמודדות עם כניסת חירי בר לעיר הוא חסימת נתיבי החדירה שלהם מהשטחים הפתוחים לשטחים המיושבים, על ידי גידור האזורים שבהם נמצאו נתיבי החדירה המרכזיים. עיריית **ירושלים** מסרה כי מספר המקרים שבהם חדרו חירי בר לשכונות העיר לא הצריך פעולות גידור; עלה כי עיריית **נשר** פעלה לחיזוק גדרות קיימות בעיקר במקומות אשר לפי פניות תושבים התבצע בהם מעבר של חירי בר, אולם פרופיל הגדר שהתקינה העירייה אינו אחיד ולעיתים אינו מותאם למניעת חדירה של חירי בר. עוד עלה כי עיריית **נשר** לא מיפתה נתיבי חדירה של חירי בר לפני שהתקינה את הגדרות (למשל באמצעות התקנת מצלמות, כפי שיעצה לה רט"ג בסיור המקדים), כי היא לא התייעצה עם אנשי מקצוע לגבי פרופיל הגדר המתאים למניעת מעבר של חירי בר, וכי לאחר התקנת הגדר העירייה אינה בודקת את מידת מועילותה; והמועצה המקומית **קריית טבעון** לא התקינה גדר לצורך חסימת נתיבי מעבר של חירי בר לשכונות המועצה.

צמצום מקורות מים ומזון

● **סניטציה** - על אף התחייבות עיריית **חיפה** במסמך ההבנות שהיא חתמה מול רט"ג באפריל 2024, בין היתר להמשיך לבצע פעולות סניטציה, החל מאפריל 2024 שיעור פחי האשפה שלא פונו היה גדול במידה ניכרת משיעורו בתקופות מקבילות בשנים קודמות (1,592 בחודשים אפריל - יולי 2024 לעומת 886 בתקופה המקבילה בשנת 2023); עיריית **ירושלים** לא בחנה את ההשפעה של פעולות הסניטציה שביצעה, ובהן החלפת האשפתונים ברחבי העיר, על תופעת המינים המתפרצים בתחום שיפוטא.

● **אכיפה נגד מאכילי בעלי חיים והסברה** - עלה כי על אף התחייבות עיריית **חיפה** במסמך ההבנות עם רט"ג להמשיך ביצוע פעולות האכיפה כנגד האכלת חתולי רחוב שלא על פי ההנחיות, ואף שלאכיפה בנושא תרומה חשובה לטיפול בתופעת חירי הבר והתנים בעיר חיפה, ביולי 2024 החליטה העירייה להפסיק פעילות זו למשך שלושה חודשים. עיריית **ירושלים** לא ביצעה פעולות אכיפה נגד מאכילי בעלי חיים בתחום שיפוטא ולא ביצעה פעולות הסברה בנושא זה; עיריית **נשר** לא בחנה את האפקטיביות של מסעות הפרסום שביצעה בנושא ואת מידת החשיפה אליהם בקרב תושביה.

דילול אוכלוסיית חירי בר ותנים

- דילול אוכלוסיות חירי הבר באמצעות ציד עלול להוביל להגברת הילודה של אוכלוסייה זו ובכך לגרום לגידולה. ציד בשעות הפנאי מתגלה כשיטה שלא תמיד אפשר לשלוט באמצעותה בגודל ובצפיפות של אוכלוסיות חירי הבר, זאת לעומת ציד סלקטיבי (לפי מין וגיל) שיכול לשפר במידה ניכרת את יעילות הציד. לפיכך, יש חשש כי הדילול רחב ההיקף של חירי הבר שבוצע בתחום שיפוט של עיריית **חיפה** בשנת 2024 יגרום דווקא לגידול אוכלוסיית חירי הבר בעיר בטווח הארוך.
- הרשויות שנבדקו - עיריית **חיפה**, **ירושלים** ו**נשר** והמועצה המקומית **קריית טבעון**, דיללו חירי בר בתחום שיפוטן בשנים 2019 - 2024. אופן הדילול של אוכלוסיית חירי הבר בתחום שיפוטן של הרשויות שנבדקו שונה: בשנים 2019 - 2021 עיריית **חיפה** לא דיללה חירי בר בתחום שיפוט; בשנים 2022 - 2023 היא דיללה 327 פרטים סוררים שנבחרו בקפידה, באמצעות לכידה והמתה; בשנת 2024 דיללה 664 חירי בר באמצעות ציד בירי בתוך שכונות העיר. עיריית **ירושלים** דיללה חירי בר באמצעות פקח נזקי חקלאות הפועל בתחום שיפוט, שביצע ציד בירי בעיקר מחוץ לשכונות לעיר, כדי למנוע מלכתחילה את כניסתם לעיר. עיריית **נשר** דיללה חירי בר באמצעות ציד בירי בפאתי שכונות העיר; והמועצה המקומית **קריית טבעון** דיללה חירי בר באמצעות לכידה והמתה.
- עלה כי לעיריית **נשר** אין מידע לגבי מספר חירי הבר שדוללו בתחום שיפוט ולגבי מקום ביצוע הדילול; ולמועצה המקומית **קריית טבעון** אין מידע לגבי מספר חירי הבר שדוללו בתחום שיפוט שלא באמצעותה, ואף לא לגבי מקום ביצוע הדילול. עוד עלה כי הנתונים שדווחו לר"ג לגבי מקום הציד בשטחי המועצה המקומית **קריית טבעון** אינם מדויקים ועקב כך נפגעה יכולתה של ר"ג לוודא כי הציידים נוהגים על פי ההנחיות שקבעה לגבי מקום הציד.

מינוי פרויקטור - על אף חובתה של עיריית **חיפה** לקיים מכרז פומבי לביצוע עבודה על פי פקודת העיריות או לחרוג מכך בהתאם לפטור ספציפי בתקנות המכרזים, עלה כי בעת העסקת היועץ באפריל 2024 למשך שלושה חודשים, העירייה לא ביצעה מכרז להעסקתו ואף לא ציינה בפרוטוקול דיוניה את סעיף הפטור שהיא החילה על פי הוראות תקנות המכרזים; במכרז לא נקבע תנאי סף ולפיו על המציע להיות בעל מקצוע רלוונטי לטיפול בחיות בר, בניגוד לקודמיו שהובילו את הטיפול בחירי הבר - הוטרנר והאקולוגית העירוניים ופקח ר"ג שפעל בחיפה.

תקציב הרשויות שנבדקו להתמודדות עם חירי בר ותנים - עלה כי הרשויות שנבדקו - עיריית **חיפה**, **ירושלים** ו**נשר** והמועצה המקומית **קריית טבעון** תקצבו את הטיפול בחירי בר ובתנים בתחום שיפוטן, והן הנושאות בנטל התקציבי למימון הפעולות. בשנים 2019 - 2024 עיריית **חיפה** הוציאה 12.7 מיליון ש"ח על הטיפול בחירי בר ובתנים בתחום שיפוט (44 ש"ח לתושב); עיריית **ירושלים** הוציאה 200 מיליון ש"ח (204 ש"ח לתושב); עיריית **נשר** הוציאה 13.5 מיליון ש"ח (568 ש"ח לתושב); והמועצה המקומית **קריית טבעון** הוציאה 363,000 ש"ח (19 ש"ח לתושב).

ניטור מחלות בחירי בר בחיפה - בסוף שנת 2013 הושקה בישראל התוכנית לניטור מחלות בחיות בר (תוכנית הניטור). במסגרת התוכנית מתקיים שיתוף פעולה בין משרד

החקלאות ופיתוח הכפר, משרד הבריאות, המשרד להגנת הסביבה ור"ג לשם איסוף דגימות לאיתור מחלות שונות בחיות הבר. בדגימות שנלקחו מחזירי בר בחיפה בחודשים ינואר 2022 - מרץ 2024 נמצאו 20 חזירי בר חיוביים לעכברת, 27 לפה והטלפיים, 13 לקדחת, 11 לדבר צאן ואחד לשחפת בקר. תוצאות הניטור האמור ממחישות את פוטנציאל התחלואה של חזירי הבר הנמצאים בקרבת בני האדם, והן מדגישות את חשיבות הניטור של גורמי תחלואה במחלות זואונוטיות כדי להבטיח את איכות המזון לאדם ולחי. כמו כן, בהתחשב בתוצאות הניטור מתחדד הצורך בהמשך ניטור פעיל של מחוללי מחלה בקרב חזירי הבר.

ביצוע מחקרים על ידי הרשויות שנבדקו - משרד מבקר המדינה מציין לחיוב את עיריית חיפה והמועצה המקומית קריית טבעון על שיזמו ומימנו מחקרים וניסויים בנושא חזירי בר כדי לייעל את הטיפול בתופעה בתחום שיפוטן.

גידור - משרד מבקר המדינה מציין לחיוב את עיריית חיפה שפעלה, בשיתוף ר"ג, לאיתור ולמיפוי של נתיבי חדירת חזירי בר אפשריים לשכונות העיר, לגדר את אותם נתיבי חדירה, לבחון את האפקטיביות של הגדר לאחר הקמתה ולתקנה לפי הצורך.

סניטציה - משרד מבקר המדינה מציין לחיוב את עיריית נשר על ביצוע פרויקט הטמנת הפחים ברחבי העיר, שתרתם לצמצום מקורות המזון הזמינים לחזירי הבר בעיר.

עיקרי המלצות הביקורת

מומלץ כי המשרד להגנת הסביבה, הממונה על ביצוע החוק להגנת חיית הבר, תוך היוועצות עם ר"ג בתור הגורם המקצועי האמון על הנושא, יסדיר את אופן הטיפול במינים המתפרצים - יגדיר את תחומי האחריות והסמכויות של ר"ג והרשויות המקומיות ויעגן את סמכויותיו של גורם מקצועי שינחה את הרשויות המקומיות בנושא ויפקח על פעילותן. אם הדבר נדרש לפי ר"ג בתור הגורם המקצועי, יש לשקול את האפשרות לכלול בהסדרה האמורה גם הוראות הנוגעות לאי-פיזור מזון ברחובות יישובים.

מומלץ כי ר"ג תפרסם את מדיניותה בנוגע לטיפול בחיות בר בערים באתר שלה במרשתת וכן תפרסם זאת בקרב הגורמים הרלוונטיים המטפלים בחיות בר בתחום שיפוטן של הרשויות המקומיות. זאת כדי שהרשויות המקומיות ידעו מהן ההנחיות המקצועיות של ר"ג ומהו אופן הטיפול הנדרש בבעיית המינים המתפרצים בשטחים העירוניים.

על המשרד להגנת הסביבה לפעול להבהרה בחוק של סוגיית מתן ההיתרים לציד במרחק הקטן מ-500 מטר מיישוב, זאת כדי שהסמכויות המופקדות בידי ר"ג יהיו ברורות וחד-משמעיות ולא יתבססו על פרשנות לחוק. נוסף על כך, על המשרד להגנת הסביבה לפעול לעדכון הוראות החוק באופן שיינתן ביטוי להעברת הסמכויות משר החקלאות לשר להגנת

הסביבה ולרט"ג, שבוצעה בפועל לפני עשרות שנים אך טרם באה לידי ביטוי בחוק הרלוונטי.

מומלץ לרט"ג לעדכן את המשטרה בדבר התנאים שנקבעו בנוהל למתן היתרי ציד בירי הרלוונטיים למשטרה. לחלופין מומלץ לרט"ג לקבוע בשיתוף עם המשטרה את התנאים לקבלת היתר ציד בירי הרלוונטיים למשטרה, לרבות הבהרות בדבר מתן אישור מפורש של המשטרה לביצוע ירי בקרבת יישוב, ואת הפעולות הנדרשות בתחילת הציד ובסיומו. עוד מומלץ לרט"ג לתאם עם המשטרה את אופן יישום התנאים האמורים; כמו כן מומלץ כי המשטרה תתעד את הודעות הציידים על תחילתו וסיומו של ציד בירי בתחומי היישובים, כל שכן בסמוך לשכונות מגורים, זאת כדי לאפשר מעקב אחר פעילות הציידים, וכדי שהיה ברשותה מלוא המידע הנדרש לתחקור אירועים, בין היתר במקרים של פגיעה בנפש או ברכוש.

נוכח האפקטיביות של הגידור בחיפה כאמצעי למניעת חדירה של חזירי בר, מומלץ כי עיריית **חיפה** תבחן את האפשרות להרחבת הגידור לאזורים נוספים. מומלץ כי עיריית **ירושלים** תעקוב אחר כניסת חזירי בר לשכונות העיר כדי לבחון באופן שוטף את הצורך בהצבת גדר למניעת חדירת חזירי בר לשכונות. מומלץ כי עיריית **נשר** תמפה נתיבי חדירה אפשריים של חזירי בר בתחום שיפוטו, תיוועץ בגורמים מקצועיים לבחירת פרופיל גדר ייעודי לצורך מניעת מעבר של חזירי בר ותבדוק את מידת מועילות הגדר שהתקינה, למשל באמצעות ניתוח פניות הציבור לאחר התקנתה. עוד מומלץ כי העירייה תתחזק את הגדרות שהקימה ותשמור על תקינותן; נוסף על כך מומלץ כי המועצה המקומית **קריית טבעון** תבחן את הצורך בהקמת גדרות בהתאם למיפוי נתיבי חדירת חזירי בר שביצעה, וכי לאחר שתוקם הגדר תיבחן מידת האפקטיביות שלה ותחזוקתה תתבצע כנדרש.

על עיריית **חיפה** להמשיך בביצוע פינוי האשפה בעיר כפי שהתחייבה במסמך ההבנות, וזאת כדי לצמצם ככל הניתן את מקורות המזון הזמינים לחזירי הבר והתנים בתחום שיפוטו; כמו כן מומלץ כי עיריית **ירושלים** תפעל לקיום הסברה בנושא האכלת בעלי חיים ושמירת הניקיון בעיר ולאכיפת החוקים בנושא, זאת לצורך טיפול בבעיית התנים בעיר ולצורך מניעת התפשטות חזירי הבר בשכונות העיר.

נוכח ההשפעות של הדילול, מומלץ כי עיריית **חיפה** ורט"ג יבחנו את ההיקף הרצוי של פעילות הדילול בחיפה יחסית להיקפן הרצוי של שאר הפעולות המתבצעות במסגרת הטיפול המשולב בחזירי בר. עוד מומלץ כי עיריית **נשר** והמועצה המקומית **קריית טבעון** יפעלו מול רט"ג לקבלת נתונים על דילול חזירי הבר, בדיעבד, בין היתר לצורך מעקב אחר נתוני דילול חזירי בר וניתוח המידע, העשויים להועיל להתמודדות עם תופעת חזירי הבר בתחום שיפוטן.

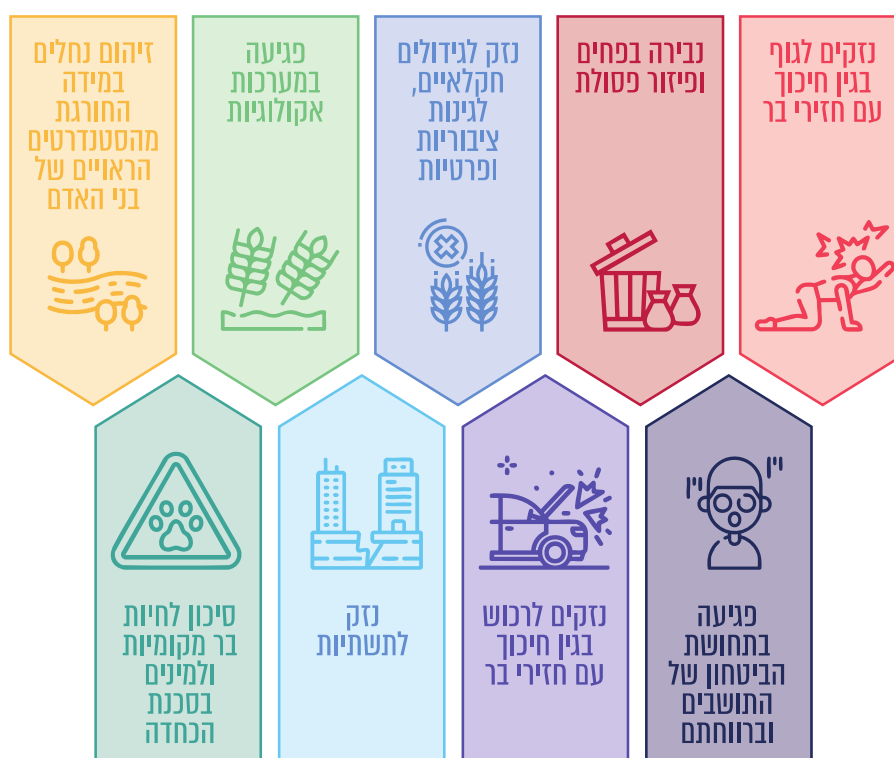
אם עיריית **חיפה** מבקשת להעסיק יועץ בפטור ממכרז בהתאם להוראות תקנות המכרזים הרי שעליה לציין את סעיף הפטור הרלוונטי בתקנות, שעליו היא מתבססת במסגרת הדיון בוועדה. עוד מומלץ כי העירייה תפעל לשילוב בעלי מקצוע כגון וטרנר רשותי ואקולוגית בטיפול בחזירי הבר, בשיתוף עם הפרויקטור.

מומלץ כי במסגרת אסדרת הטיפול במינים מתפרצים ברמה הלאומית, רט"ג והמשרד להגנת הסביבה יגדירו את שיעור הנתח התקציבי בין הרשויות המקומיות לבין רט"ג

והמשרד להגנת הסביבה, באופן שיסייע לרשויות המקומיות להתמודד עם הנטל התקציבי הכרוך בטיפול בנושא.

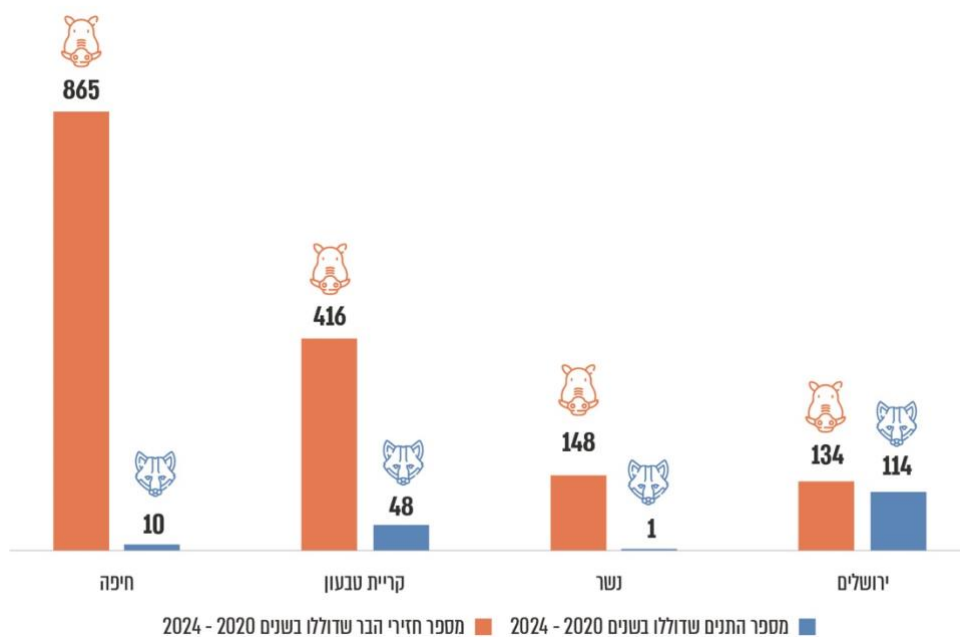
הנזקים* הנגרמים מהתפרצותם של חזירי בר למרחבים העירוניים ולמרחבים החקלאיים

על פי ספרות מקצועית בנושא, בעיבוד משרד מבקר המדינה.
* נוסף על הנזקים המתוארים בתרשים, נשקף סיכון של העברת מחלות מחזירי בר לבני אדם.

מספר חזירי הבר והתנים שדוללו על ידי ציידים ועל ידי פקחי רט"ג ברשויות שנבדקו, 2020 - 2024*

על פי נתוני רט"ג, בעיבוד משרד מבקר המדינה.
* עד נובמבר באותה שנה.

סיכום

התפרצותם של חירי בר ותנאים לשטחים העירוניים והחקלאיים והגברת החיכוך בינם ובין בני האדם גורמות לנזקים הן לאדם והן לסביבה. על אף היקפה הנרחב של התופעה בישראל ובעולם, טרם נמצאה דרך המלך לטיפול בה. ממצאי הביקורת העלו כי בישראל אין אסדרה חוקית ייעודית בנושא של הטיפול במינים מתפרצים, ובהם חירי בר ותנאים, בתחום שיפוטן של הרשויות המקומיות. כפועל יוצא מהיעדר האסדרה, שיתוף הפעולה בין הרשות המקומית לבין רט"ג הוא שמכתיב את היקף הטיפול במינים המתפרצים בכל רשות, אולם אופי הטיפול נתון להחלטתה של הנהגת הרשות.

עיריית **נשר** והמועצה המקומית **קריית טבעון** לא חתמו על הסכם לקבלת שירותים מרט"ג באמצעות פקח מטעמה. עיריית **נשר** פעלה להקמת גדרות באופן נקודתי אך לא ביצעה מיפוי מקדים ולא בחנה את מפרט הגדר המתאים; המועצה המקומית **קריית טבעון** לא פעלה להקמת גדרות. עיריית **חיפה** ביצעה פעולות בתחום הסניטציה, כגון קיבוע עגלות אשפה ותגבור פינוי האשפה, אך בשנת 2024 חלה ירידה בתדירות פינוי האשפה וכן בתדירות האכיפה נגד מאכלי חתולים; עיריית **ירושלים** פעלה בתחום הניקיון ופינוי האשפה אך לא פעלה לאכיפה נגד מאכלי חיות ולהסברה לתושבים בנושא זה.

כל הרשויות שנבדקו דיללו חירי בר בתחום שיפוטן: עיריית **חיפה** דיללה חירי בר בשיטות שונות בשנים שנבדקו, ובשנת 2024 החלה לדלל חירי בר באמצעות ציד בירי בשכונות העיר; עיריית **ירושלים** דיללה חירי בר באמצעות פקח נזקי חקלאות שביצע ציד בירי בעיקר מחוץ לשכונות העיר; עיריית **נשר** דיללה חירי בר באמצעות ציד בירי בפאתי שכונות העיר; והמועצה המקומית **קריית טבעון** דיללה חירי בר באמצעות לכידה והמתה.

מומלץ כי המשרד להגנת הסביבה הממונה על ביצוע החוק להגנת חייית הבר, תוך היועצות ברשות הטבע והגנים בתור הגורם המקצועי האמון על הנושא, יסדיר את אופן הטיפול במינים מתפרצים, יגדיר את תחומי האחריות והסמכויות של כל אחד מהגורמים האחראים לטיפול בנושא זה ויבחן את השתתפותם בנטל התקציבי הכרוך בכך. עוד מומלץ כי הרשויות שנבדקו יאמצו את הטיפול המשולב ויתמידו בו, וכי הן יבחנו את האפקטיביות של הפעולות המתבצעות במסגרת טיפול זה. זאת לצורך צמצום הקונפליקט בין חירי הבר והתנאים לבין תושבי הרשויות, לשם מזעור הנזקים הנגרמים לאדם, לשם השמירה על רווחת התושבים וכן לשם שיפור איכות חיהם, ותוך הפחתה מרבית של הפגיעה בבעלי חיים אלה.

